

דף שבועי

בס"ד

פרשת ואתחנן, תשפ"ג, מספר 1530

מרכזיותה של 'פרשת שמע' צבי וולגלגרנטר

אלא, כמו שאנו מברכים בכל בוקר בברכת התורה – "לעסוק בדברי תורה", כך, כנראה, צריך לעסוק גם ב'פרשת שמע' בנושאים של אמונה ואהבת ה', וכמו כן להעביר את המסרים האלה לדור הבא.

הבבלי מביא במפורש, שאמירת 'שמע' פוטרת את החיוב ללמוד תורה:

אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית – קיים 'לא ימוש', ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבי אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ.²

יש מחלוקת אם כדאי לגלות ברבים שמספיק לומר קריאת שמע פעמיים ביום, ובזה יוצאים ידי החיוב של "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה" (יה' א:ח). יש סוברים, שאם נגיד בפומבי שמספיק לקרוא 'קריאת שמע', אז האיש הבינוני, עם הארץ, יסתפק בחיוב המינימלי. ויש חולקים וחושבים שידיעת הדין הזה מלמדת דווקא על חשיבות מצוות תלמוד תורה, ולכן נכון לגלות אותו. בכל מקרה, לכל הדעות, אמירת 'קריאת שמע' נחשבת כלימוד תורה.

אולי המקור הכי מפורש, שמחבר בין אמירת 'קריאת שמע' לתלמוד תורה, הוא מדרש תהלים:

אמר ר' אליעזר ומה אני מקיים 'ובתורתו יהגה יומם ולילה', אמר ליה ר' יהושע זו 'קריאת שמע', שאם אדם קורא אותה שחרית וערבית, מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאילו יגע בתורה יומם ולילה.³

חז"ל לא רק מחברים כאן בין 'קריאת שמע' ותלמוד תורה, אלא מגלים עד כמה חשובה 'קריאת שמע', שאמירתה בבוקר ובערב משתווה ללימוד תורה של היום והלילה כולו.

כל פרשה בתורה חשובה, כל מילה קדושה, ואפילו כל אות – יש בה משמעות. עם זאת, יש פרשיות שתופסות מקום מרכזי יותר בתודעת האומה. יש הסוברים ש'פרשת שמע' היא אחת מהפרשיות המרכזיות, ואולי אפילו הפרשה המרכזית ביותר במסורת היהודית. ראשית, אנו עוסקים בפרשה זו מדי יום, ויש חיוב לקרוא אותה פעמיים ביום:

והמצוה העשירית היא שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית והוא אמרו יתעלה (פ' שמע) 'ודברת בס בשבתך בביתך וגו' 'ובשבתך ובקומך'. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות... ושם (כא ע"א) התבאר שקריאת שמע דאורייתא.¹

'קריאת שמע' מילאה גם תפקיד של לימוד תורה. המצווה של תלמוד תורה נתפסת בקרב יהודים רבים כפעולה הדתית החשובה והמשמעותית ביותר. יש קהילות שלמות שמבססות את כל חיי הקהילה מסביב ללימוד תורה, והמקור הראשון לחובה זו של תלמוד תורה הוא בפסוקים של 'קריאת שמע' עצמה:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֶל־הֵינּוּ ה' אֶחָד.

וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֶל־לִהְיֶה בְּכֹל לְבָבְךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ וּבְכֹל מַאֲדְךָ.

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ (דב' ו:ד-ז).

פרשת 'שמע' מתחילה בהצהרה על אמונה בה', וממשיכה בחיוב ללמד את הילדים אמונה ואהבת ה'. אין זה מספיק רק לקרוא את הדברים, אלא הם צריכים לימוד. הנושאים של 'פרשת שמע' עומדים ברומו של עולם, ואין כאן ערך בעצם הביטוי של המילים בפה,

* הרב צבי וולגלגרנטר מנהל תוכנית לדוברי אנגלית במכון הגבוה לתורה של בר-אילן ורב קהילת העולים JLIC בגבעת שמואל.

1 ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה י.

2 מסכת מנחות צט ע"ב.

3 מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור א.

"וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" יש מוסכמה חברתית להיות אזרח יצרני:

'ובשכבך', יכול אפילו שכב בחצי היום תלמוד לומר 'ובקומך'. יכול אפילו עמד בחצי הלילה תלמוד לומר 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך', דרך ארץ דברה תורה.⁵

יהודי צריך לפעול בדרכים המוסכמות בחברה. כלומר, מצופה מאיתנו ללכת לישון בשעה סבירה בלילה, וכן לקום בשעה מתאימה בבוקר. 'קריאת שמע' רומזת לתכליתו של כל יהודי, וגם רומזת לצורה שבה יהודי מסדר את יומו.

כמו כן, הגמרא מביאה פסוק אחר בקשר לשאלתה על הקדמתה של 'קריאת שמע' בערבית ל'קריאת שמע' של שחרית, והוא: "ויהי ערב ויהי בוקר" (בקשר של בריאת העולם). מהעובדה שפסוק אחד ב'קריאת שמע' מדבר על התהליך היום-יומי של כל אדם ואדם ופסוק אחר, מסיפור הבריאה, מדבר על קביעה אסטרונומית, ניתן לומר שניתנת חשיבות מרובה לשני מהלכים שונים בעבודת ה'. וכך כותב הרב ד"ר יהודה ברנדס:

יש שהמצוות מחייבות את האדם להתכופף ולהיכנע בפני סדרי העולם, התורה והמצוות, ויש שהתורה והמצוות מלוות את אורחות חייו הטבעיים או הבחיריים של האדם עצמו. ויש לפעמים שקיימת אי התאמה בין טבע האדם ודרישות התורה, ונוצר מתח ביניהם.⁶

'קריאת שמע' מאתגרת אותנו לחיות את המועקה הקיומית הזאת בין קריאת המחויבות כלפי מעלה לבין השותפות המעשית. היא גם מעודדת אותנו לעסוק בענייני אמונה באופן קבוע, ודוחפת אותנו להתחבר לבוראנו בקשרי אהבה. החיוב של 'קריאת שמע' מחבר אותנו גם לתלמוד תורה וגם להעברת המסרים והערכים שלנו לדור הבא. זמני 'קריאת שמע' משמשים כגבולות גזרה לסדר היום שלנו, וגורמים לנו להתמודד עם המתח היומי "בשכבנו ובקומנו".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[f](#) הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 ספרי דברים פרשת ואתחנן פיסקא לד.

6 **מדע תורתך**, ברכות, הוצאת מכללת הרצוג – תבונות אלון שבות תש"פ. עמ' יט.

מעבר למשמעות ההלכתית, פרשת 'שמע' היא גם סמל לחיבור בין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה. מסכת ברכות, שהיא הספר הראשון בקנון של תושבע"פ, מתחילה במילים "מאימתי קורין את שמע".⁴ הגמרא שם שואלת מייד את השאלה המתבקשת: "תנא היכא קאי דקתני 'מאימתי'?", ואפשר להסביר שזה לא בכדי שפרשת שמע מהווה המשך ישיר בין התורה שבכתב לבין תושבע"פ. וכך מובא בגמרא (בתרגום ובהסבר שלי):

מאיפה לומדים שיש חיוב לומר 'קריאת שמע', שיש לשאול ממתי החיוב מתחיל? ועוד יש לשאול, למה המשנה מלמדת על החיוב של 'קריאת שמע' של ערבית קודם? התנא לומד מהכתוב: "בשכבך ובקומך". וכך שואלת המשנה: מתי מתחיל זמן קריאת שמע של שכיבה (ומשיבה) משעה שהכהונים נכנסים לאכול את התרומה שלהם. או אפשר לתרץ שלומדים זאת מבריאת העולם, שכתוב: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד".

מכל האופציות, דווקא פרשה זו נבחרה לשמש כחיבור בין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה.

עוד ראיה למרכזיותה של פרשת שמע אפשר לראות בכך שתכליתה היא קבלת עול מלכות שמיים, כמו שמובא במשנה (ברכות פרק ב, משנה ב):

א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע ל'והיה אם שמוע'? אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמיים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצוות.

מנקודה זו אנו לומדים שישנה חשיבות מרובה לקריאת שמע בעבודת ה'. קבלת עול מלכות שמיים היא פעולה שנותנת משמעות לשאר הפעולות שלנו במשך היום. אך ישנן שתי פרספקטיבות שונות בנושא: מצד אחד נקודת המבט של הקב"ה – ה' כופה עלינו את עולו ודורש מאיתנו לבטל את רצוננו למען רצונו. מצד שני, בעינינו, אנו בוחרים בתוך החיים האנושיים שלנו את עול מלכות השמיים. כלומר, אפשר לראות מהמילה "קבלה" את כוונתנו לקבל עול מלכות שמיים; אנחנו צריכים לקבל מרצוננו, כמו שרבונו בחיי כותב בפירושו על בראשית לח"ל, "שאינן מלך בלא עם". ביטוי זה משמש גם בספרי החסידות, המדגישים שהקב"ה יכול להיות מלך רק אם אנחנו ממליכים אותו עלינו, והמלכה זו יכולה לבוא רק מאיתנו.

מתוך דיון הגמרא אפשר לראות את שתי הגישות הללו. הגמרא עוסקת בזמני 'קריאת שמע', במילים "וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" (דב' ו:ז), שמהן לומדים את זמן מצוות 'קריאת שמע' בלילה וביום. במילים אלו לומדים גם את סדר קדימות הלילה ליום. באשר לזמני אמירת 'קריאת שמע', אפשר להבין שהתורה רוצה לקבוע לנו איך יהודי אמור לסדר את יומו. חז"ל מבינים שבמילים

4 ברכות ב ע"א.